

הלכות ערכים וחרמים

יש בכללן שבע מצוות חמש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לדון בערכי אדם כאשר מפרש בתורה, וזה הוא דין ערכי אדם; (ב) דין ערכי בהמה; (ג) דין ערכי בתיים; (ד) דין ערכי שדות; (ה) דין מחירים נכסיו; (ו) שלא ימכר חרם; (ז) שלא יגאל חרם. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות ערכים וחרמים פרק א

א. הערכים הם נדר מפלל נדרי הקדש, שנאמר "איש, כי יפלא נדר בערפך נפשת, לה'" (ויקרא כז, ב); לפיכך חייבין עליהן משום "לא יחל, דברו" (במדבר ל, ג), ו"לא תאחר" (דברים כג, כב), ומשום "ככל-היצא מפיו, יעשה" (במדבר ל, ג).

ב. ומצוות עשה לדון בדיני ערכים, כאשר מפרש בתורה; ואחד האומר ערכי עלי, או האומר ערך זה עלי, או ערך פלוני עלי נותן הערך, לפי שני הנערך, והוא הדבר הקצוב שבתורה, לא פחות ולא יתר.

ג. וכמה הוא הערך: אם היה הנערך בן שלושים יום או פחות, אין לו ערך; והאומר עליו, ערך זה עלי הרי זה כאומר ערך כלי זה עלי, ואינו חייב כלום.

ד. היה מבין אחד ושלושים יום עד בן חמש שנים גמורות ערך הזכר חמשה שקלים, והנקבה שלושה שקלים.

ה. משיכנס בשנת שש יום אחד עד שישלם שנת עשרים ערך הזכר עשרים שקלים, והנקבה עשרת שקלים.

ו. משיכנס בשנת אחד ועשרים יום אחד עד שישלם שנת ששים ערך הזכר חמשים שקלים, והנקבה שלושים שקלים.

ז. ומשיכנס בשנת אחת וששים יום אחד עד יום מותו, אפלו חיה כמה שנים ערך הזכר חמשה עשר שקלים, והנקבה עשרה שקלים.

ח. כל השנים האלו, מעת לעת מיום הלידה. וכל השקלים בשקל הקדש, והוא משקל שלוש מאות ועשרים שעורה מכסף טהור; וכבר הוסיפו עליו ועשו אותו סלע, כמו שבארנו בהלכות שקלים.

ט. טמטום ואנדרגינוס אין להם ערך, שלא קצבה תורה ערך אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית; לפיכך טמטום ואנדרגינוס שאמר, ערכי עלי, או שהעריכו אחר אינו חייב כלום.

י. הגוי נערך, אבל אינו מעריך. כיצד: גוי שאמר ערכי עלי, או ערך ישראל זה עלי לא אמר כלום; וישראל שאמר ערך גוי זה עלי, או ערך פלוני הגוי עלי נותן לפי שני הגוי הנערך. וכן המעריך את החרש ואת השוטה חייב, ונותן לפי שניו.

יא. העבד נערך ועורך, כשאר ישראל; ואם יפדה ויהיה לו, יתן ערך שנדר.

יב. אחד המעריך את היפה הבריא, ואחד המעריך את הכאור

החולה, אפלו היה הנערך מכה שחין או סומה או גדם ויש בו כל מום נותן לפי שניו, כמו שקצוב בתורה.

יג. הדמים, אינן בערכים. פיצד: האומר דמי עלי, או דמי זה עלי, או דמי פלוני עלי אפלו היה אותו פלוני קטן בן יומו, או טמטום או אנדרגינוס, או גוי נותן מה שהוא שווה דינר או אלף, פאלו הוא עבד נמכר בשוק. והערכים והדמים כלן הכל, סתמן לבדק הבית; ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש, מוכנת לקדשי בדק הבית.

יד. גוי שאמר דמי עלי, או דמי פלוני נותן כפי נדרו; ואינו נופל ללשכה, שאין מקבלין מן הגויים נדבה או נדר לחזק בדק הבית או בדק ירושלים שנאמר "לא-לכם ולנו, לבנות בית" (עזרא ד, ג), ונאמר "ולכם, אין-חלק וצדקה וזכרון בירושלם" (נחמיה ב, כ).

טו. ומה יעשה בהן: יבדק הגוי על דעת מי נדר אם נדר על דעת ישראל יוציאוהו בית דין במה שיראה להם, חוץ מבדק הבית ובדק ירושלים; ואם אמר לשמים נדרתי, יגנזו.

טז. הגוסס אין לו לא ערך, ולא דמים: הואיל ורב הגוססין למיתה, הרי הוא כמת. וכן מי שנגמר דינו בבית דין שלישראל להרגו על עברה שעבר, והעריכו אחר, או שהעריך עצמו, או שאמר דמי עלי, או שאמר אחר דמי זה עלי אינו חייב כלום: שזה כמת הוא, והמת אין לו לא ערך ולא דמים; ועל זה נאמר "כל-חרם, אשר יחרם מן-האדם לא יפדה" (ויקרא כז, כט), כלומר אין לו פדיון אלא הרי הוא כמת.

יז. זה היוצא להרג שהעריך אחרים, או נדר דמיהם, או הזיק חייב לשלם, וגובין הכל מנכסיו.

יח. כוהנים ולוויים מעריכין ונערכין, כשאר ישראל. וקטן שהגיע לעונת נדרים והעריך, או נדר דמים חייב לשלם: שהרי נדריו קיימין, כמו שבארנו בהלכות נדרים.

יט. הערכים הקצובין לפי השנים הן שני הנערך, לא שני המעריך. פיצד: בן עשרים שאמר לבן ששים, ערפך עלי נותן ערך בן ששים; ובן ששים שאמר לבן עשרים, ערפך עלי נותן ערך בן עשרים. וכן כל פיוצא בזה.

כ. וצריך בערכים שיהיה פיו ולבו שווין, כשאר הנדרים; ונשאלין על הערכים ועל הדמים, בדרך שנשאלין על שאר נדרים והקדשות.

כא. האומר ערך אלו כלם עלי נותן ערך כלן, כל אחד ואחד לפי שניו. ואם היה עני, נותן על ידי כלן ערך עני; ואם היה עשיר, נותן על ידי כלן ערך עשיר.

כב. האומר ערפי עלי, וחזר ואמר ערפי עלי, וכן כמה פעמים חייב על כל אחת ואחת. אמר שני ערפי עלי, נותן שני ערכים; וכן אם אמר ארבעה, אפלו אלף נותן כמנין שנדר. אמר הרי עלי ערך, ולא פרש ערך מי אלא ערך סתם נותן פחות שבוערכים, שהוא שלושה שקלים.

כג. האומר ערפי עלי, ומת קדם שיעמד בדין אין היורשין חייבין לתן, שנאמר "והעמידו לפני הכהן, והעריך אתו הכהן"

(ויקרא כז, ח) ; עֲמַד בַּדִּין וּמֵת, יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין . אֲבָל הָאוֹמֵר דְּמִי עָלַי
אֶף עַל פִּי שְׁעַמַּד בַּדִּין, וּמֵת קֹדֶם שְׂיִקְצְצוּ דְּמִיו וַיֹּאמְרוּ הַדִּינִין
כַּמָּה יִשְׁוּהָ אֵין הַיּוֹרְשִׁין חִיבִין לָתֵן ; וְאִם קִצְצוּ דְּמִיו, וְאַחֵר כֹּךְ
מֵת יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁין . וּמָה בֵּין הָעֲרֻכִּים לְדָמִים שְׁהָעֲרֻכִּים קְצוּבִין
מִן הַתּוֹרָה, וְהַדָּמִים אֵינָן קְצוּבִין .

כד . וְכֵן הָאוֹמֵר עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלַי, וּמֵת הָעוֹרֶךְ וְהַנֶּעֱרָךְ אַחֵר שְׁעַמַּד
הַנֶּעֱרָךְ בַּדִּין חִיבִין הַיּוֹרְשִׁין לָתֵן . מֵת הַנֶּעֱרָךְ קֹדֶם שְׁיִעַמַּד בַּדִּין
אֶף עַל פִּי שְׁהַמְעִירֶךְ קָיָם, הֲרִי זֶה פְּטוֹר : שְׂאִין עֵרֶךְ לְמֵת,
וְהַנֶּעֱרָךְ צָרִיךְ עֲמִידָה בַּדִּין . אָמַר דְּמִי פְּלוֹנִי עָלַי, וְעַמַּד בַּדִּין
וּמֵת קֹדֶם שְׂיִקְצְצוּ דְּמִיו הֲרִי זֶה פְּטוֹר : שְׂאִין דָּמִים לְמֵתִים .